

TÜRKİYE’DE TEKSTİL SANATI VE KADIN SANATÇILAR*

Filiz Nurhan ÖLMEZ

Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk
Sanatları Bölümü, Isparta/Türkiye,
filnurol@gmail.com

Canan ÇOTAOĞLU

Tekstil Sanatçısı-Desinatör, İstanbul/Türkiye
canancotaoglu@hotmail.com

Özet

Türklerde dokumacılık Orta Asya’dan, günümüze kadar süregelen bir sanat geleneğidir. Arkeolojik dokumalara yönelik bulgular incelendiğinde, dokumacılığın önce zanaat sonra sanat olarak gelişiminde kadınların belirgin bir rol üstlendiği dikkati çeker. Tekstil sanatının, sanat dalları arasında yer almaya başlaması, kadınların söz konusu alandaki etkinliklerinin erkeklere oranla daha yoğun olmasını beraberinde getirmiştir. Bunun paralelinde “tekstil sanatlarının icracıları genellikle kadınlardır” algısı ortaya çıkmıştır. Tekstil sanatları alanındaki ilk girişim, Sabih GÖZEN tarafından Devlet Güzel Sanatlar Akademisi içinde 1940 yılında Kumaş Desenleri Bölümü’nün kurulmasıdır. Bu bölüm tekstil sanayine tasarımcı yetiştirmek üzere kurulmuş ilk eğitim atölyesidir. Bunu 1957-58 Eğitim-öğretim yılında kurularak eğitime başlayan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu izlemiştir. Yapılan belgesel gözlemlerde, tekstilin Türkiye’de çağdaş sanat dalı olarak başlangıcına ve gelişimine katkıda bulunan bazı sanatçıların Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, Zeki Faik İZER, Özdemir ALTAN, Zekai ORMANCI, Aydın UĞURLU, Ayla SALMAN, Nil YALTER, Reyhan KAYA, Atilla ERGÜR, Belkıs BALPINAR, Filiz OTYAM olduğu dikkati çekmiştir. Çağdaş Türk tekstil sanatının günümüzdeki temsilcileri arasında kadın sanatçılar çoğunluktadır. Bu çalışmada tekstil sanatı alanlarında faaliyet gösteren kadın sanatçıların izleri,

* Bu makale SDÜ tarafından desteklenmiş olan (SDÜ BAP.Proje Kodu: 2083-YL-098) çalışmanın bir bölümüdür.

basından ve literatürden takip edilerek, özgeçmişleri ve yaptıkları öncü girişimler doğrultusunda Türk tekstil sanatı kavramının doğuşu, gelişimi ve günümüzdeki durumu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Çağdaş Sanat, Dokuma, Halı Sanatı, Tapestry, Tekstil Sanatı*

THE TURKISH TEXTILE ART AND WOMEN ARTISTS

Abstract

Weavings on Turks is an ongoing art tradition from Central Asia to the present day. When findings concerning archaeological textiles are studied, it is observed that women have a significant role On the Development of weaving firstly as art and then as a craft. The beginning of taking place of the textile art between art branches brings with the women's activities in this area to be more intense than that of men. Parallel to this, "textile arts performers are usually women" perception emerged. The first attempt in the field of the textile arts is the establishment of the Department of Fabric Patterns by Sabih GÖZEN in 1940 in the Academy of the Fine Arts. This Department was the first training workshop which was established in order to bring designer to the textile industry. Academy of The State Applied Fine Arts that was established in the academic year 1957-58 began to training followed this Department. According to the documentary observations, some of the contributing artists to beginning and to development of the textile as a contemporary art branch in Turkey are Bedri Rahmi EYÜBOĞLU Zeki Faik İZER, Özdemir ALTAN, Zekai ORMANCI, Aydın UĞURLU, Ayla SALMAN, Nil YALTER, Reyhan KAYA, Atilla ERGÜR, Belkıs BALPINAR and Filiz OTYAM were noted. Female artists are the majority between present day representatives of contemporary Turkish textile art. In this paper, therefore, in the context of their life and their pioneer attempts, we study the concept of Turkish textile art's beginning, its development and its present situation by following the traces of female artists in the fields of textile art from the press media and literature.

Key Words: *Carpet Art, Contemporary art, Tapestry, Textile Arts, Weaving*

GİRİŞ

Türk halk sanatının evrensel boyutta netleşen en güzel örnekleri halı, kilim ve dokumalardadır. Türklerde halı, kilim ve dokumacılık dışında, Orta Asya'dan beri günümüze kadar süregelen başka bir sanat geleneği yoktur. Göçebe toplum yaşantısının doruk noktasında oluşturdukları dokumacılık sanatı son döneme

kadar gelenekler kapsamında Türk toplumunda sürdürülmüştür (Uğurlu, 1999: 280).

Orta Asya’dan, Anadolu’ya tarihi belge niteliği taşıyan dokumalara yönelik bulgular incelendiğinde, dokumacılığın önce zanaat sonra sanat olarak gelişiminde kadınların belirgin bir rol üstlendiği dikkati çeker. Tekstil sanatının, sanat dalları arasında yer almaya başlaması, tekstil sanatı icracısının niye kadın olarak görüldüğü ve kadınların söz konusu alandaki etkinliklerinin niçin erkeklere oranla daha yoğun olduğu tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

Dünyada ve ülkemizde kadın olsun erkek olsun tekstil sanatçılarının eserlerinin ve yaşam öykülerinin belgelenmesine yönelik araştırmaların eksikliğine dikkat çekicidir. Tekstil sanatında tarihten gelen dokumacılık kültürü ile yoğrulmuş, üstüne estetik değerler katarak, özgün tasarımlar üreten kadın sanatçıların aktif bir şekilde iyi çalışmalar ortaya koyduğunu göstermek ve böylece belli başlı kurumlara *tekstil çalışmalarının daha çok sergilenmesi gerektiği* mesajını ulaştırabilmek tekstil sanatının geleceği açısından önemlidir. Türk Tekstil sanatının sürdürülebilirliği bağlamında galerilerde daha çok sanatçının temsil edilmesi, üniversitelerde ve kuratörlük seçimlerinde daha fazla kadının yer alması gibi sorunları tartışmaya açabilmek gerekmektedir.

Türk tekstil sanatında öncülere ve kadın sanatçılara yer veren bu makale, feminist bir yaklaşıma sahip değildir. Kadın sanatçılar vurgusunun nedeni köklü bir dokumacılık geçmişi olan Türk kültüründe, dokumacı rolünün sadece kadınlar tarafından üstlenilmesi ve birkaç istisnai örnek dışında erkeklerin dokumacı olarak aktif bir şekilde çalışmamış olmasıdır. Türk kadını, tarihte ve günümüzde dokumacılığı meslek olarak yürütmüş, öncelikle çeyizini donatmış, ikinci planda geçimini sağlamıştır. Bugünün Türkiye’inde, Türk kadını, artan bir şekilde, bir sanat dili olarak tekstilin çeşitli alanlarında adını dünyaya duyurmayı başarmıştır. Bu çalışmada dokuma ile birlikte tekstilin diğer alanlarında da eserler vererek, hem ulusal hem uluslararası boyutta sergiler açarak çağdaş *Türk tekstil sanatı* kavramının oluşmasında sanatçıların yaptıkları katkılar bir arada değerlendirilmiştir.

I. BİR SANAT DALI OLARAK TÜRKİYE’DE TEKSTİL

Geçmişten aldığı güçle Tekstil sanayinin Türk ekonomisi için önemi tartışılmaz. Tekstil sanayine tasarımcı yetiştirmek üzere açılan ilk eğitim atölyesi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi içinde 1940 yılında Sabih GÖZEN tarafından kurulan *Kumaş Desenleri Bölümü* dür. Bunu 1957-58 Eğitim-öğretim

yılında kurularak eğitime başlayan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu izlemiştir. Okulun bölümleri, iç mimarlık, dekoratif resim, grafik, seramik ve tekstildir. Kuruluş amacı, endüstriyel alana yönelik çalışmalar yapmak, Türk tekstil endüstrisinde endüstriyel anlamda tasarımlar yapan eleman eksikliğini gidermektir. Bu okulla birlikte Bauhaus'un, estetiği işleve dayandıran görüşü Türkiye'de ilk kez bir sanat kurumunda gündeme gelmiştir. Tekstil Sanatları Bölümü, İlk yılların mezunlarının asistan ve öğretim üyesi olmasının ardından hızla gelişmiş ve endüstri ile ilişkilerini sürekli sıcak tutarken çağdaş tekstil sanatçılarının yetişmesini de sağlamıştır.

1919 yılında Almanya'da kurulan Bauhaus Okulu, tüm dünyada bu tür okulların temel örneği niteliğindedir. Naziler tarafından kapatılmış olsa bile, ABD'de yaşatılan Bauhaus ilkelerinin Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nda ilk öğretilmesini sağlayan bir Alman eğitimci olan Adolph SCHNECK'dir. Ayrıca Herald SCHMITH, Barbara SCHMITH ve Edith KOCH'da Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulunun ilk kuruluşunda yer alan isimlerdendir. Bu eğitim kurumlarında yetişen öğrenciler fabrikalarda ve moda ağırlık veren kurumlarda çalışmış ya da özel atölye faaliyetlerini sürdürmeye uğraşmışlardır. Bu eğitim kurumlarına 1977 yılında eğitime başlayan Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinin Tekstil Bölümü de katılmıştır (Tansuğ 1996: 275).

Uğurlu'ya (2002: 13) göre; 1960'lı yılların akademi eğitiminde, halk kültürü içindeki el sanatı örnekleri bazı hocaların kişisel yaklaşımları dışında söz konusu edilmezdi. Resim eğitimi minyatürden, heykel eğitimi mukarnastan, mimarlık eğitimi prieneden, tekstil eğitimi halı ve kilimden, grafik eğitimi hattan bahsedilmeden yapılmaktaydı.

Tahta baskı kalıplarla yüzyıllardır geleneklere uyularak yapılagelen yazmacılık sanatı resamlara ilham kaynağı olmuş, Bedri Rahmi EYÜBOĞLU atölyesinde turistik amaçlı ticari yazmalar üretilmiştir. Resim sanatçılarının halı dokuma işine yönelmelerinin ise Avrupa'daki bazı sanatsal ve teknik yaklaşımlar sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Türkiye'de çağdaş tekstil sanatlarının gelişiminin 1970'li yıllarda başladığı ve ilk basamağını Zeki Faik İZER'in oluşturduğu görülmektedir. İZER 1948-1952 yılları arasında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü ve Resim Bölüm Başkanlığı yaptığı sırada bir dokuma atölyesi kurulmasına öncülük etmiştir. İZER, Jean LURÇAT ve bir sanat olarak tekstili ders konularında ele almaya başlamış ve çağdaş halı sanatçısı LURÇAT'ın goblen tekniğini, yeni bir görüş çerçevesinde ele aldığı yapıtlarını öğrencilerine tanıtmıştır. Daha sonra, İZER'in atölyesinden yetişen Özdemir

ALTAN'ın aşağı yukarı 1970’li yılların başlarında yoğun biçimde halı çalışmalarına geçişi, tekniğini geliştirmeye ilişkin araştırmalarının özgün bir bölümünü oluşturur. Sanatçı, duvar halısı konusunda ilk bilgileri atölye hocası Zeki Faik İZER'den almıştır. Özdemir ALTAN'daki duvar halısı tutkusunun, İZER’in derslerde vermiş olduğu örneklerden kaynaklandığı söylenebilir. Özdemir ALTAN, İstanbul Ticaret Sarayı süslemesi için yapmış olduğu halı önerisi geri çevrilince yılmayıp, bu konudaki çalışmalarını kişisel çabalarına dayalı olarak sürdürmüştür (Çotaoğlu ve Ölmez, 2010).

1969 yılında TRT tarafından İstanbul Radyosu konser salonunun fuayesine yerleştirilmek üzere bir yarışma açılmıştır. 110 Türk sanatçının katıldığı yarışmanın sonucunda, Özdemir ALTAN, 340 x 700 cm ebatlarındaki *Çağdaş Müzik ve Üç Antik Anadolu Kralı* ile *Tepegöz’ün Dansı* isimli iki duvar halısı taslağı birincilik ödülüne sahip olmuştur. İlk halının çözgü ve atkı sistemi on bir ayda tamamlanmış ve malzemesinde tamamen Sümerbank üretimi olan yün kullanılmıştır. Zekai ORMANCI, Ömer KARAÇAM ve Zeki ALPAN ile birlikte gerçekleştirmiş oldukları halıda 70 ayrı renk kullanılarak, otuz beş kilo yün iplik sarf edilmiştir.

Özdemir ALTAN'ın bundan sonraki çabası, goblen tekniğini kavramaya yönelik olmuştur. Önce, kilimin geleneksel tekniğini öğrenebilmek için, Anadolu'da bu tekniğin uygulandığı yöreleri gezerek incelemelerde bulunmuş ve bir ay kadar Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'ndaki çalışmaları izleyerek, öğrendiklerini uygulamaya başlamıştır. Geleneksel kilim tekniğini çağdaş bir anlayışla, degrade tonlar ve değişik dokular düzeni içinde yeniden ele almıştır. Önce küçük bir tezgâh kurmuş, sonra bu tezgâhı geliştirmiş, dokuduğu halıları, resim çalışmalarının yanında Ankara ve İstanbul'da sergilemiştir. Önemli sergileri şunlardır; 1973 Halı-Resim Sergisi, Taksim Sanat Galerisi, İstanbul; 1974 TRT halılarının yerlerine konulması; 1978 Halı Sergisi, Vakko Sanat Galerisi, Ankara; 1978 Halı sergisi, Maçka Sanat Galerisi, İstanbul, 1980 Halı Sergisi, Modül Sanat Galerisi, İstanbul; 1981 Halı-Resim sergisi, Resim ve Heykel Müzesi, İzmir (Çotaoğlu ve Ölmez, 2010).

Özdemir ALTAN’ın atölyesinde yetişen önemli halıresim sanatçılarından biri de Zekai ORMANCI’dır. Zekai ORMANCI, Akademide Resim Bölümü dördüncü sınıf öğrencisiyken ALTAN’ın ödül alan duvar halılarını ürettiği ekibinde yer almış, iki büyük halı iki yılda tamamlandığında goblen yapmanın inceliklerini öğrenmiştir. 1973’de Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünden mezun olmuştur. Aynı yıl arkadaşlarıyla birlikte Özdemir ALTAN’ın Cihangirdeki halı atölyesinde Yapı Kredi Bankası Genel Müdürlük Binası için

büyük bir halı çalışması yapmaya başlar ve bir yılda tamamlar. 1974’de Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü için uygulama atölyeleri kurulur ve halı atölyesinin başına Zekai ORMANCI getirilir. 1980 yılında Avusturya Hükümeti’nden burslu olarak gittiği Uluslararası Salzburg Yaz Akademisi’nde Albert BİTRAN ile çalışır. Bundan sonraki dönemlerde resim çalışmalarına ağırlık veren ORMANCI, 1990’da Ankara Cumhurbaşkanlığı Şeref Holü için duvar halısı yapmakla görevlendirilir. 350x900 cm boyutundaki bu çalışmasını, öğrencisi ressam Harun ACI’nın katkılarıyla, bir yılda tamamlar. Zekai ORMANCI, 1993 yılında merkezi Paris’te olan ARTIFEX kuruluşunun düzenlediği Uluslararası “Texliles Mediterranees” sergisine Türkiye’yi temsilen davet edilmiştir. Fransa’nın Narbonne Kentine bağlı Gruissan’da gerçekleştirilen ve Akdeniz Ülkelerinden birçok ünlü sanatçının katıldığı sergiye Zekai ORMANCI, iki halıresimle katılmıştır. Bunu başka çalışmalar izler. Resimlerindeki biçimlenme anlayışına özdeş biçimler içerdiğinden ORMANCI bu halılar için tapestry-halıresim ve çağdaş duvar halısı deyimlerini kullanmaktadır (Özsezgin, 2007: 27-30). Yapıtları yurt içinde ve dışında çeşitli müze ve koleksiyonlarda yer alan sanatçı, resim ve halıresim çalışmalarına ölümüne kadar İstanbul’da devam etmiştir. Türkiye’de çağdaş duvar halısı kavramının ortaya konması ve gelişmesi anlamında ORMANCI’nın Türk tekstil sanatına katkıları oldukça önemlidir.

Yurt dışı ve yurt içinde açmış olduğu sergiler ve *çağdaş dokuma resim sanatı* adı altında yayınlamış olduğu yazılarla, Türk tekstil sanatının gelişimine katkıda bulunan Aydın UĞURLU 1967 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, kumaş bölümünden mezun olmuş ve eğitimini Nürnberg Güzel Sanatlar Akademisinde sürdürmüştür. Aydın UĞURLU ile 02.02.2011 tarihinde yapılan sözlü görüşmede sanatçı, 1974 yılında Nürnberg Akademisinin açmış olduğu yarışmayla 3.lük ödülüne sahip olduğunu belirtmiştir. Uğurlu daha önce hiçbir tekstil öğrencisininin almadığı bu ödüle, serbest dokuma tekniği ile oluşturduğu *Drache (Ejder)* adlı eseriyle layık görülmüştür. Sanatçı Almanya, Polonya, Hollanda, Macaristan, Avusturya ve Türkiye’de birçok sergiye katılmış ve bilimsel yayınlar yapmıştır. 1983 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde sanatta yeterlilik eğitimini tamamlayan UĞURLU halen, Mimar Sinan Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. UĞURLU sadece dokuma tezgâhına bağımlı çalışmamaktadır. Sanatçı bunun nedenini yapılan bu tür çalışmalara verilmek istenen yüzey değerlerini, çok katı kurallara sahip tezgâhlarda tam anlamıyla verilmemesine bağlamaktadır. UĞURLU sanatçıların serbest çalışmaları gerektiğine inanmaktadır. Tekstilin giysi amacından çıkartılıp sanat objesi olarak görülmesinin sağlanması

düşüncesinde olduğunu belirten sanatçı, bunun daha çok kültürel bir sorun olduğunu ileri sürmektedir.

Modern motif ve halı uygulamalarında Ayla SALMAN’ın motif yaratıcılığı dikkat çekicidir. 1974 yılında İstanbul Sheraton Otelinin açtığı yarışmada çağdaş dokuma kadın sanatçılarından Ayla SALMAN *Narlar* adlı yapıtıyla birincilik ödülünü almıştır. SALMAN 1974 tarihinde İstanbul Sheraton otelinin gerçekleştirmiş olduğu yarışmada 850x300cm boyutunda olan, sisalden yaptığı *Narlar* adlı eseri Türk çağdaş tekstil sanatında önemli bir adımdır.

Aynı yarışmada Ozanay ONUR’un da otelin toplantı salonu için bir dokuma resim yapması talep edilmiştir. Kilim dokuma alanında çağdaş uygulamalar gerçekleştiren Ozanay ONUR’un dokumaları, eski kilim örnekleri ile çarpıcı bir benzerlik ve farklılığın özgün ikilemini yansıtan işlerdir. Aynı yıl tasarımı Özdemir ALTAN’ın, uygulama ve yorumunu Zekai ORMANCI, Zeki ALPAN ve Ömer KARAÇAM’ın yaptığı bir dokuma Yapı-Kredi koleksiyonuna alınmıştır.

Yaşayan en önemli çağdaş sanatçılardan biri olarak değerlendirilen Nil YALTER 1938’de Kahire’de doğmuş, ilk gençliğini İstanbul’da geçirmiştir. Çocukluğundan beri resim yapan YALTER, Robert College’deki eğitimi sırasında, resimin yanı sıra tiyatro, dans ve pandomimle de ilgilenmiştir. Klasik anlamda sanat eğitimi almadan çalışmalarını sürdüren sanatçı, 1960’ların başından itibaren İstanbul’daki Türk-Alman Galerisi’nde düzenli aralıklarla kişisel sergiler açarak, soyut çalışmalarını sergilemiştir. İlk kez 1956’da Paris’i ziyaret edip oradaki sanat ortamıyla yakın ilişkilere girdikten sonra, çok defa Fransa’ya gidip gelen YALTER 1965’te bu kente yerleşmiştir. Sanatçı, çalışmalarını 1968 öğrenci olaylarının eşliğinde geliştirirken, önceleri *Op Art*, *Minimalizm*, *Pure Abstraction* gibi kavramlar çerçevesinde ele alınabilecek çoğu büyük boyutlu tuvaler üretmiştir. 1965-1970 arasında çok önemli bir *kimlik sorgulaması sürecine* giren sanatçı, bu yıllarda Türk işçileri başta olmak üzere göçmenlerin yaşam koşullarıyla da ilgilenmiştir. Bu süreç sanatçıya 1973 yılında *A.R.C. Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris'teki* kişisel bir serginin, ünlü *Topak Ev* projesinin kapılarını aralamıştır. Sergi yapımcılığını *Suzanne Pagé'nin* üstlendiği bu sunum, hem bir Türk sanatçısının bu önemli müzede açtığı ilk kişisel sergi anlamına geliyordu, hem de Nil YALTER’i, o yıllarda farklı bir arayış içinde olan Avrupa’daki güncel sanat eğilimleri arasında belli bir konuma oturtuyordu. Topak Ev, YALTER’in Türk tekstil sanatını uluslar arası çağdaş sanat platformunda temsil eden önemli bir sergidir.

Ölmez ve Çotaoğlu

Bu dönemin bir diğer tekstil sanatçısı Reyhan KAYA, 1935 doğumlu olup, Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu Tekstil Sanatları Bölümü mezunudur. Tekstilde baskı sanatları ve Türk yazmacılık sanatıyla ilgili değerli araştırmaları ve kitapları vardır, özgün bir Asya tekniği olan batik uygulamaları ile tanınmıştır. Şahin Yüksel YAĞAN, Atilla ERGÜR gibi sanatçıların yine bu alanda çabaları vardır. 1945 Yılında doğan Atilla ERGÜR, 1966-70 yılları arasında Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu Tekstil sanatları Bölümü'nde eğitim görmüştür. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü'nde öğretim üyesi, olarak görev yapmış, 2007 yılında yaşamını yitirmiştir. 1978'den itibaren yedi kişisel sergi açmış, karma sanat etkinliklere katılmış, birçok koleksiyonda yapıtları yer almıştır. Atilla ERGÜR "Tekstil Terimleri Sözlüğü"nü yazmıştır. *Tekstil Terimleri Sözlüğü* genç yaşta kaybettiğimiz ERGÜR'ün uzun yıllarını verdiği araştırma, derleme ve kaynak tarama çalışmalarının bir ürünüdür. Sözlük, tekstil ile ilgili endüstriyel, yerel ve geleneksel terim, uygulama, yöntem, makine ve kimyasal süreçler konularında ansiklopedik bilgiler içeren kapsamlı bir eserdir.

Bu arada tekstil tasarımı çalışmalarının eski Akademi ve eski Tatbiki Okul çevrelerinde olumlu bir rekabet konusu olarak geliştiğinden ve bu alana Sümer ve Beyhan SALDIRAY gibi sanatçıların önemli katkıları olduğundan söz etmek gerekir (Tansuğ, 1996: 310). 1936 doğumlu olan Prof. Dr. Beyhan SALDIRAY İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'nden 1957, Tekstil Bölümü'nden 1960'da mezun oldu. *Kumaş Baskısında Raport ve Renk Ayırımı İşlemleri ve Desenler* adlı kitapları vardır.

Prof. Dr. Sümer SALDIRAY, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi mezunudur. Tekstil Tasarımı yanında *Temel Eğitim* alanında 1970'de doçent, 1976'da profesör unvanını almıştır. *Gözlemsel Çözümsel Yöntemle Yeni düzen Yeni Biçim ve Desenler* adlı (Prof. Beyhan SALDIRAY'la birlikte) kitapları bulunmaktadır. 1958 de *Gençler Arası Perde Deseni Yarışmasında* birincilik, *Devlet Nişan ve Madalya Yarışması* 'nda da ayrı ayrı üç ödül almıştır.

Genç yaşta hayata veda eden Çiğdem GÜREL ise, yurt dışında açtığı sergiler ve kazandığı ödüllerle önemli bir yere sahiptir. 1981-87 yılları arasında Linz Güzel Sanatlar ve Endüstriyel Tasarım Yüksekokulu'nda Prof. Fritz RİEDİL'in sınıfında tekstil sanatları alanında eğitim görmüş ve yüksek lisans yapmıştır. Üstün başarı derecesiyle eğitimini tamamlamış ve serbest sanatçı olarak çalışmaya başlamıştır. 1998'de Linz'de ilk kişisel sergisini açmış ve aynı yıl Avusturya bilim ve araştırma bakanlığı tarafından sanatçıya *Şeref Ödülü* verilmiştir. New York'ta düzenlenen uluslararası bir yarışmada tekstil sanatları dalında madalya

almıştır. 1990’da Linz Devlet Hastanesi konferans salonunun sanatsal düzenlemesi için açılan yarışmada birincilik kazanmıştır. 1993 yılına kadar ABD, Kanada, Meksika, Almanya, Avustralya, Fransa, Polonya, Macaristan, Endonezya, Tayland, Filipinler, Hong Kong gibi ülkelerde düzenlenen sergilere ve sempozyumlara katılmıştır. 1994 yılında Londra’da yayınlanan Barty PHILIPS’in yazdığı *Tapestry* adlı kitapta çağımızın ustaları arasında yer almıştır.

Ayla SALMAN’a göre, GÜREL’in yapıtlarının sağlamlığı çok iyi bir resim eğitimi almasından, doğayı, yaşamı, bir şair bir müzisyen gibi algılamasından özümsemesinden ve bir derviş sabrıyla dokuma işlemini gerçekleştirmesinden kaynaklanmaktadır. GÜREL’in goblenlerinde ne resim, ne teknik, ne renk nede biçim ön plandadır. Bütün öğeler aynı ustalıkla dingin, müziksel bir denge ve uyum içindedir.

1992’de Ankara resim ve heykel müzesinde *Toprak ve Lif (Earth and Fiber)* adlı uluslararası bir sergi açılmıştır. Bu sergiye binlerce yıllık işleme geleneğine sahip farklı kültürlerden dünyaca ünlü Kolombiyalı, Belçikalı, İsveçli, Çinli, Japon ve Türk dokuma sanatçıları katılmıştır. *Toprak ve Lif Sergisi* ile *Sanart’92 Kimlik, Sınırsallık Mekan Sempozyumu* yeni tartışmalara görsel ve kurumsal destek olması bakımından önemli sanatsal etkinliklerdir. Sergiye tekstil sanatına yönelik çalışmalarıyla katılan yerli ve yabancı sanatçılar ile eserleri şöyle sıralanmıştır; Olga de AMARAL *Ay Tablası*, Belkıs BALPINAR *Olay ve Meydan Okuma*, Mieke HEYBROK ve Ulysse PLAUD *Derin Kuyu, Adsız ve Hitit Aynası*, Naomi KOBAYASHI *İto ve Ma’91*, Hui SHI *Shield*. *Toprak ve Lif Sergisi*, çağdaş tekstil sanatları örneklerini uluslararası platformda tanıtımı açısından önemli bir sergidir (Özay, 2001: 78).

1994’te, *Capitol Sanat Galerisi*’nde açılan çağdaş halı sergisi, 12 dokuma sanatçısının yer aldığı, yeni isimlerin ön palan çıktığı, dikkate değer bir sergidir. Sergiye, Özdemir ALTAN, Zekai ORMANCI, Harun ACI, Candan AKPINAR, Sonja BÖHLANDER TANRISEVER, Dilek ALPAN, Ayla SALMAN, Aydın UĞURLU, Suhandan ÖZAY, Devrim ERBİL, Hamdi ÜNAL, Latif TAŞARLI katılmışlardır (Arslan, 2009: 546).

15 Şubat 1995 tarihi Türk dokuma sanatçıları ve özgün dokuma sanatı açısından önemli bir dönüm noktası sayılabilmektedir. Tekstil sanatçıları gurubu bu tarihte Ayla SALMAN’ın kurucu başkanlığında ilk kez bir araya gelmiştir. Grubu oluşturan sanatçılar şu şekilde sıralanmıştır; Ayla SALMAN (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi), Aydın UĞURLU (Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi), Sonja BÖHLANDER TANRISEVER (Çocuk Sanatı Eğitimcisi, Ressam), Suhandan ÖZAY (Dokuz Eylül Üniversitesi

Ölmez ve Çotaoğlu

Güzel Sanatlar Fakültesi), Dilek ALPAN (Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi), Zeki ALPAN (Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi), Sibel ARIK (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi) ve Çiğdem KAYNAR (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi). *Tekstil Enstitü 76. Dünya Konferansı*'nın gerçekleştirildiği 21-24 Mayıs 1995'te İstanbul Swisotel'de ilk sergilerini açan tekstil sanatçıları gurubu, kendilerini kamuoyuna ilk kez burada toplu olarak tanıtmışlardır. İlk sergilerini Tekstil Bank'ın sponsorluğu ile gerçekleştiren grup, bu sergilerinde tekstil dünyasının önemli ulusal ve uluslararası temsilcileriyle tanışırlar. Tekstil sanatçıları gurubunun ikinci sergisi yine Tekstil Bank sponsorluğunda Tekstil Bank Şişli Merkez Binada 7-14 Temmuz 1995 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Tekstil sanatçıları gurubunun üçüncü etkinliği Türkiye Giyim Sanayicileri Derneğinin daveti ve Kazaroğlu Tekstil Sanayinin sponsorluğuyla 17-20 Ağustos 1995'te İMF'95 İstanbul uluslararası moda fuarında gerçekleşmiştir. Fuarda tekstil dünyasının gerek sanayi gerek dernek, basın ve eğitim kurumlarıyla olumlu ilişkileri kurulmuştur. Dördüncü sergileri ise, tekstil mühendisleri odası adına Nilgün ULUSOY'un davet ve Çağın Tekstil Dergisi sponsorluğunda TMMOB birliğinin 41. Yıl kutlamaları kapsamında 21 Ekim 1995'te Beyoğlu'nda gerçekleştirilmiştir. Böylece bilim, sanat ve basın işbirliğinin güzel bir örneği sergilenmiş olur. Grubun beşinci etkinliği ise, Türk Amerikan Üniversiteler Derneğinin Türkiye genelinde tekstil sanatı konulu sergi ve konferanslarına katılmak olmuştur (Özay, 2001: 79).

Çağdaş tekstil sanatının bugüne gelmesinde öncü niteliği üstlenen kadın sanatçılardan biri 1963'de Güzel Sanatlar Akademisi Tekstil Bölümü'nden mezun olan Belkıs BALPINAR'dır. Özgün kilim tasarımları ile birçok Ulusal ve Uluslararası sergiye katılan BALPINAR günümüzün önemli çağdaş tekstil sanatçılarından biridir. 1941'de Eskişehir'de doğan sanatçı 1963-1968 arasında Sümerbank Halı Desen tasarımcısı olarak çalıştı. 1968-1973 arasında Türk ve İslam Eserleri Müzesi Halı ve Kilim Seksiyonu Küratörü; 1973-1983 arasında Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi Kurucu Müdürü görevlerini üstlendi. 1986'dan buyana geleneksel kilim dokusunu kullanarak *art kilim* adını verdiği sanat dalının öncülüğünü yaptı. Araştırmacı ve yazar olarak kilim-halı hakkında makale ve kitap yazdı. Halı-kilim hakkında yurtiçi ve yurtdışı birçok konferans verdi. Bütün çalışmaları tek örnek olup, galerilerde de sergilenmekle beraber çeşitli kuruluşlar ve özel şahıslar için sipariş üzerine de çalışmakta ve yurtiçi ve yurtdışında birçok sergisi bulunmaktadır. 1993-1996 arasında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde halı ve kilim tasarımı dersleri veren BALPINAR, 24 yıldır sanatsal

faaliyetlerine devam etmektedir. Bodrumda yaşayan sanatçı, Türk çağdaş tekstil sanatına çok önemli katkılar sağlamıştır.

Önemli kadın sanatçılardan bir diğeri olan Ayten SÜRÜR, 1958-1962 yılları arasında Marmara Uygulamalı Sanatlar Üniversitesi Tekstil Tasarımı Bölümünde lisans eğitimini tamamlamış, 1962’den 1963’e kadar Bursa İpekiş Fabrikasında desinatör olarak çalışmıştır. İlk kişisel sergisini 1963 yılında Bursa’da açmış, bunu diğer sergileri takip etmiştir. Çalışmaları kültür bakanlığı ve iş bankası, çeşitli oteller ile özel koleksiyonlarda yer almıştır.

Bunların dışında yurtdışında eğitim alıp açtığı sergiler ile tanınan kadın sanatçılarda vardır. Bu sanatçılardan biri olan Filiz OTYAM, ABD’de 1963-1968 yıllarında iç mimari eğitimi görmüştür ve birçok dokuma ve keçe sergisi bulunmaktadır. Ülkeye döndükten sonra *Oran Sanat Galerisi* yöneticiliğinin yanı sıra *Ankara AFSAD*’da fotoğraf kurslarına katıldı. 1979 yılında yerleşikleri Antalya’nın Gazipaşa ilçesinde geleneksel çulhalık tezgâhında dokuma çalışmalarına başladı. Köln / Münih / Kopenhag / Eslingen / Kuveyt / Nürnberg / Vilnius’da sergiler açtı. İlk kez ülkemiz adına çağrıldığı Polonya Lodz Tekstil Müzesinde 1992-2004 arasında *Toros* ve *Çitlenbikler* adlı çalışmaları sergilendi. Yine 1998-2004 yıllarında *Bereket Tanrıçası Kybele* ve *Dokunmuş Bireyler* adlı çalışmaları ile katıldığı sergide, iki büyük dokuması müze koleksiyonuna alındı. Bu müzenin 2001 ve 2006 yılı yarışma kurulunda Türkiye danışmanlığı yaptı. Uluslararası Elyaf Sanat Merkezi Artemision üyesi olan sanatçı, 2002 yılında Görlitz’de açılan sergiye katıldı. 2004 Vilnius, Litvanya, 2006 İstanbul ve Bursa’da İstanbul tekstil sanatlarının karma sergilerine katıldı. Gazipaşa’da köylülerle kurduğu atölyede 25 yıl çalışarak Vakko ve Hamzagil gibi kuruluşlar ile çeşitli otellere, İsrail ve Yunanistan’a üretimde bulundu. 2009 yılında İstanbul Çırağan Kempinski Sanat galerisi, Ankara Galerisi Polart’ta ve İzmir’de Ege Üniversitesi Kültür Merkezinde dokuma ve keçe sergileri açtı. Çalışmaları Kültür Bakanlığı ve İş Bankası, çeşitli oteller ile özel koleksiyonlarda yer almaktadır. 32 yıldır tekstille ilgilenen ve Türk tekstil sanatına önemli katkıları olan OTYAM, sanatsal çalışmalarına kendi atölyesinde devam etmektedir.

Sanatçılardan bir diğeri Suhandan ÖZAY olup, 1967-72 yılları arasında Lisans ve Yüksek lisans eğitimini, Hochschule für Angewandte Kunst-Dekoratif Yapıtlar ve Tekstil, (Prof. Rader SOULEK Atölyesi), Viyana/ Avusturya’da yapmıştır. 1971-Viyana Güzel Sanatlar Akademisi Ödülünü alan sanatçının günümüze kadar birçok ulusal ve uluslararası tekstil tasarım sergileri bulunmaktadır. ÖZAY 2001 yılında Avusturya-Graz 16. Uluslararası Tekstil Sanatı Sempozyum’unda, Türkiye’yi temsil etmiş ve *Triptikon* ile Anadolu’nun

Ölmez ve Çotaoğlu

asırlardır kullandığı geleneksel ayakkabısı çarıklarından esinlenerek oluşturduğu *Çarıklar* adlı eserleri iler katılmış ve büyük ilgi uyandırmıştır.

2005 yılında çağdaş tekstil sanatı için önemli bir adım olan ve Türkiye’de yapılan *13. ETN konferansının* ev sahibi ve düzenleyiciliğini Suhandan ÖZAY üstlenmiştir. İzmir’de gerçekleştirilen *Tekstilde Yeni Vizyonlar; Gelenekten Tekstil Sanatına-Yarının Tasarımına* sergisinde, çağdaş tekstil sanatında yeni sınırlar çizilmesi ve kültürel ilişkilerin sağlanması amaçlanmıştır. Sergide jüriye başkanlık yapan Suhandan ÖZAY öncülüğünde yerli ve yabancı 113 sanatçının eserine yer verilmiştir. Etkinlikte Türkiye’den, Sedef ACAR, Haldun ACARA, İdil AKBOSTANCI, Cafer ARSLAN, Sevim ARSLAN, Belkıs BALPINAR, Gülcan BATUR ERCİVAN, Sonja BÖHLANDER TANRISEVER, Çiğdem ÇİNİ, Pelin DEMİRTAŞ DİKMEN, Öznur ENES, Nuray ER, Canan ERDÖNMEZ, Bettina FRANCKENBERG, Nur GÖKBULUT, Reyhan KAYA, Ülkü KAYMAZ, Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR, Mustafa KULA, Fırat NEZİROĞLU, Suhandan ÖZAY DEMİRKAN, Füsun ÖZPULAT, Maria SEZER, Ayten SÜRÜR, M. Biret TAVMAN, Cemile TUNA, Nesrin TÜRKMEN, Ali YALDIR ve Leyla YILDIRIM’in eserleri yer almıştır.

2006 yılında, İTKİB’in desteği ile gerçekleştirilen *I. İstanbul Tekstil Sanatları Sergisi* tekstilin sadece endüstriyel bir ürün değil aynı zamanda, bir sanat dalı olduğunu ve çağdaş sanatlar kapsamında yer aldığı göstermesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Ayten SÜRÜR ve Biret TAVMAN’ın kuratörlüğünü üstlendiği sergide; İdil AKBOSTANCI, Suhandan ÖZAY, Ayla SALMAN, Filiz OTYAM, Füsun ÖZPULAT, Aydın UĞURLU, Senem UĞURLU, Hamdi ÜNAL ve Ali YALDIR’dan oluşan grup yer almıştır. On bir ismin yer aldığı sergi tekstil sanatları kapsamında dokuma, halı, örme, keçe, dikiş, applike, boyama ve şekillendirme çalışmalarından oluşmuştur.

Gerçekleştirilen organizasyonlara katkısı olan kadın sanatçılar, yaratıcılığın vermiş olduğu avantajlarla sınırsız sayıda malzemeyi kullanarak Çağdaş Türk Tekstil sanatının bugünkü düzeye gelmesini sağlamıştır.

II. GÜNÜMÜZDE TEKSTİL SANATI

Geleneksel dokumacılığın oluşum süreci incelendiğinde dokumanın zor ve zahmetli bir iş olduğu, uzun bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Anadolu dokumacılığının karakteristik özellikleri şunlardır; Anadolu’da dokumacılık küçük yaşta öğrenilmektedir. Büyükler izlenilerek dokumacılık belleği oluşturulmaktadır. Ömür yettiğince dokumacılıktan

kopulmamakta, artık tezgâhta çalışılmasa da dokumacılık ile ilgili yan işlemler yapılmaktadır. Eğer tezgâhta çalışacak bir genç yoksa, dokumacı ipliğini boyayıp tüm işlemlerini sürdürmektedir. Her yaştan kadın iplik işlerini yapmakta ve tüm işlerinin arasında iplik çilesini kurutmaktadır. Bazen yalnızca iplik çilelerini açmak, iplik hazırlığı ile uğraşmak yaşlı dokumacıların uğraşı olmaktadır. Boş zamanlarında çözümler hazırlayarak, tarla işi bitince dokumaya başlanmaktadır. Dokumacı kadın bazen çözümler ustaya yardım etmektedir. Herkesin yapamadığı çözümler için, bir yardımcıya gerek duyulduğundan, daha küçük yaştaki birey, yerini bir gün almak için onu gözlemektedir. Daha genç dokumacılar için dokumacılık, ev ekonomisine katkısı olan bir uğraş olarak görülmektedir. Bazı bölgelerde dokumacılık, kurslarda kazanılan bir meslek olmakta, unutulmuş bir becerinin hatırlanmasını sağlamaktadır (Atalayer, 2005: 28-30).

Atalayer (2005: 31, 32)’e göre, dokumacılar geleneksel kültürün izlerinin günümüze taşınmasında, sürdürülmesinde ve çağdaş tekstillere yansımada taşıyıcı rol üstlenmiştir. Çağdaş tasarımcı bu geleneğe yeni boyutlar katarak günümüzde değerlendirmiş ve tasarımlarını ortaya koymuştur.

Kadın emeğinin bir ürünü olan dokumalar, iki nedenle yapılmaktadır. Bunlardan birinin amacı işlevselliktir ve geçmişten günümüze kadar korunma, örtünme gibi bir takım ihtiyaçlarımızı sağlamak için yapılmışlardır. Diğerisi ise, estetik amaçlı olup sanatçının iç ve dış dünyasını dışa vurmak aynı zamanda da izleyici ile paylaşmak için yaptığı ürünlerdir.

Çağdaş dokuma ve tekstil sanatının oluşum sürecini izlediğimizde, yaratımda geçen zamanın bireysel olup fikrin üreten kişiye ait olduğunu, tarihi ya da günümüze ait olaylardan, doğadan, anlık duygularından, kısacası sanatçıyı etkileyen ve ondaki yaratımı tetikleyen durumlardan esinlenerek oluşturulduğu görülmektedir. İşin teknik boyutuna geldiğimizde ise, bir paylaşımın ürünü olarak ortaya çıkan yapıtlar bulunmaktadır. Yani sanatçı tek başına oluşturmuş olduğu tasarımı bir ekip halinde de ortaya koyabilmektedir. Ancak ekip çalışması zahmetli bir iştir. O ekibi yönetmek, iş birliği yapabilmek zaman alabilmektedir. Sanatçıların bir kısmı bireysel çalışırken, bir kısmı da üretim kısmında ekip çalışmasına ihtiyaç duymaktadır.

2012 yılı itibarıyla ülkemizde çağdaş tekstil sanatları alanında faaliyet gösteren sanatçılar iki grup altında toplanabilir. Bunlardan birincisi; akademik olarak bu sanatı yürütenler, ikincisi; serbest çalışan sanatçılardır. Bu kapsamda, ulaşılabilen sanatçıların özgeçmişleri üzerinden bu sanat dalında yürütülen faaliyetler, sergiler ve yapılan yayınlar incelenmiştir. Bu çalışmaya özgeçmişleri ve eserleri ile destek veren akademik olarak faaliyet gösteren sanatçılar şunlardır;

Ölmez ve Çotaoğlu

Sedef ACAR, Elvan ADANIR, Sema ARIGİL, Sevim ARSLAN, Günay ATALAYER, Gül BOLULU, Esra KAVCI, Nesrin ÖNLÜ, Suhandan ÖZAY, Füsün ÖZPULAT, Ayla SALMAN, Ayten SÜRÜR, Yüksel ŞAHİN, Neslihan YAŞAR, M. Biret TAVMAN ve Senem UĞURLU. Serbest çalışanlar ise; Belkıs BALPINAR, Filiz OTYAM ve Sonja TANRISEVER'dir.

Bu sanatçıların çalışmaları, bazen büyük boyutlu bir duvar halısı özelliğine sahip iken, bazen de küçük boyutlu dekoratif amaçlı olabilmektedir. Dokumanın teknik olarak olumsuz yönü zor ve zahmetli bir iş olmasıdır. Tekstil sanatlarında, diğer sanat dallarında olduğu gibi, eserlerin üretilebileceği, özel bir mekâna gereksinim duyulmaktadır. Bu mekân çoğunlukla bir özel atölye olurken, imkânlar doğrultusunda evin bir bölümü ya da akademik olarak çalışanlar için bulunduğu kurumun içinde yer alan sınıf-atölyeler olabilmektedir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan sanatçıların %68'inin kendine ait atölyesi bulunmamakta, %32'sinin atölyesi bulunmaktadır. Çalışma mekânının gerekliliğine inanan sanatçılar bu gerekliliğin nedenlerini şöyle sıralamışlardır:

1.Ev içinde yapılan iş, atölyede yapılanın yanında eğreti kalmaktadır.

2.Atölye sürekli olarak çalışabilme imkânı sağlamakta ve deneyimi arttırmaktadır.

3.Düşünce gücünü yoğunlaştırıp, yaratıcılığa destek sağlamak açısından atölye önemli bir faktördür.

4.Büyük boy bir tezgâhta çalışılıyorsa, tezgâhın sabit bir yerde durabilmesi, malzemelerin toparlanması ve üretimin devamlılığı için atölye ortamı sanatçıya kolaylık sunmaktadır.

Belkıs BALPINAR, Türkler'in en önemli sanat dallarından olan dokuma türlerinin korunup yaşatılması konusuna inandığını ve bu konudaki çalışmalarını desteklediğini, son yirmi yıl içerisinde gösterdiği çabaların nihayet sonuç vermeye başladığını belirtmiştir. Sanatçı, son yıllarda çağdaş dokuma sanatına karşı gösterilen ilginin artmış olduğunu dile getirmiştir.

Çağdaşlaşma süreci ülkemizde yeni kavranmaya başlamıştır. Türkiye'de devlet politikalarının sanatın diğer kollarına yaklaşımı ortadayken, tekstil sanatlarına sahiplenip, bu alanda çalışan kişilerle fikir alış verişini yapması beklemez. Sanatçılar, kendi deneyimlerinden yola çıkarak, devletin sanatçılara tanıtım amaçlı bile olsa, yurt dışındaki etkinliklere katılmaları için gereken desteği vermediğini ifade etmişlerdir.

Sedef ACAR, *çağdaş tekstil sanatına sahip çıkılması* için sanatçılara çok iş düştüğünü belirtmiştir. Bu işle uğraşan sanatçıların çalışmalarını halkla bütünleştirmesi gerektiği, sergilerin halkla iç içe yapılması gerektiğini belirtmiş, Kültür Bakanlığı tarafından resmi kanallar aracılığı ile desteklendiği takdirde durumun değişeceğini vurgulamıştır.

III. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dokuma ve tekstil sanatları tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de plastik sanatların bir dalı olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu alanda çeşitli ülkelerde örgütsel faaliyetler oldukça yaygındır. Tekstil sanatlarının her alanına yönelik dernekler, birlikler, vakıflar, sergi, eğitim, seminer, konferans, bieanal, trienal, festival boyutunda birçok etkinliği bir arada yürütmektedir. Tekstil sanatlarına yönelik eserler sergilemeye özen gösteren galeriler olduğu dikkati çekmektedir. Dünyada tekstil sanatları alanında faaliyet gösteren birçok örgüt bulunmaktadır. Ülkemizde ise henüz bu alanda bir örgütlenme yeterli değildir. Tekstil Tasarımcıları Derneği (TTD) ve Görsel Sanatlar Vakfı (GÖRSAV) örnek olarak verilebilir. Ülkemizde sanatçı kuruluşları arasında Tekstil sanatçıları ile doğrudan ilişkili dernek, vakıf, vs sivil toplum örgülerinin sayıca az olduğu dikkat çekmektedir. Tekstil sanatçıları, seslerini daha iyi duyurabilmek ve kurumsal alanda temsil olanağı yakalayabilmek için örgütlenmelidir.

Geçmişten bugüne tarihsel bir nitelik taşıyan dokumacılığın, bugünü geleceğe taşıyan kültürel bir iletişim göstergesi ve bir sanat dalı olması için, günümüz çağdaş tekstil sanatçılarına ve eğitim kurumlarına büyük görevler düşmektedir. Türk tekstil sanatının bugünü, geleceği için ümit vericidir. Birçok üniversitede, dokuma, tekstil, moda tasarım, baskı, örme ve geleneksel Türk el sanatları bölümleri yer almaktadır. Geçmiş yıllara göre bu alanda üniversite düzeyinde ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimi veren kurumlar artmıştır. Bunların içinden tekstil, tekstil ve moda tasarımı adı altında eğitim veren üniversiteleri ve kuruluş yıllarını alfabetik sırayla belirtecek olursak; Atılım Üniversitesi (2007-2008), Beykent Üniversitesi (1998-1999), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (2000-2001), Dokuz Eylül Üniversitesi (1977-1978), Haliç Üniversitesi (2006-2007), Işık Üniversitesi (2007), İstanbul Teknik Üniversitesi Tekstil Tasarım Fakültesi (2004), İstanbul Ticaret Üniversitesi Mühendislik ve Tasarım Fakültesi (2003-2004), Marmara Üniversitesi (1957’ye dayanır 1983), Mersin Üniversitesi (2000-2001), Mimar Sinan Üniversitesi (1938’e dayanır-1982 kuruluş), Okan Üniversitesi (2003-2004), Süleyman Demirel Üniversitesi (1992), Yeditepe Üniversitesi (1996) sayılabilir. Devlet ve Vakıf üniversitelerinde yılda

ortalama olarak bu alanda mezun edilen öğrenci sayısı 1325 civarındadır (Çotaoğlu ve Ölmez, 2010). Bu oranın giderek artması yönünde üniversitelerin ilgili bölümlerine tekstil, tekstil ve moda tasarımı bölümlerinin açılması için girişimler yapılmaktadır. Çağdaş dokumacılık ve tekstil sanatları konusunda üniversite düzeyindeki eğitim, yeni okulların açılmasıyla artarak devam etmektedir. Süreklilik sağlandığı sürece, bu sanatın ülkemizdeki sürdürülebilirliği garanti altına alınmış olacaktır.

Günümüz kadın tekstil sanatçılarının özgeçmişleri incelendiğinde, 1960'lı yıllardan bugüne, çağdaş dokumalar ve tekstil sanatları ile ilgili olarak 5 kitap, 97 makale ve 105 bildiri yayımlandığı sonucuna varılmaktadır. Sergiler incelendiğinde 123'ü uluslar arası, 286'sı ulusal olmak üzere toplam 409 sergi açıldığı görülmektedir. Söz konusu rakamlar sadece bu çalışma için sanatçılar tarafından verilen bilgiler ışığında ortaya çıkan rakamlardır. Bazı sanatçılar ayrıntılı özgeçmiş veremediklerinden tam sayıya ulaşamamıştır. Ancak bu veriler bile ülkemizde çağdaş tekstil sanatları alanında hem yazınsal hem görsel çalışmalar yapıldığını ortaya koymaktadır.

Çağdaş tekstil sanatlarının ülkemizdeki gelişimini bu veriler ışığında yıllara göre, dönemseller olarak sınıflandıracak olursak:

1.1960'lı yıllar ülkemizde bu sanat dalının ortaya çıkma dönemidir. Böyle bir sanat dalının varlığı hakkında farkındalığın oluşmaya başladığı dönemdir.

2.1970'li yıllar gelişmeye başlama dönemidir. Bazı ulusal ve uluslararası düzeyde sanatsal faaliyetlere katılanların olduğu dönemdir.

3.1980'li yıllar yayın yapmaya başlama dönemi olup kitap, makale bazında yayınların ortaya çıktığı dönemdir.

4.1990'lı yıllar hem yayın hem sergi faaliyetlerinin arttığı yükselme dönemidir. Kitap, makale, bildiri gibi çeşitli alanlarda yayınların artmasının yanı sıra ağırlıklı olarak ulusal düzeyde sergi faaliyetlerinin gözlenmesi, müze ve koleksiyonlara eserlerin girmesi bu dönemde olmuştur.

5.2000'li yıllar ise yükselişi sürdürme dönemidir. Hem yayın faaliyetlerinin hem de uluslararası sergi faaliyetlerinin en yoğun olarak gözlemlendiği dönem olarak dikkati çekmektedir.

Özellikle yükseliş ve yükselişi sürdürme dönemleri üzerine etki eden en önemli faktör bu sanat dalının akademik ortamda eğitiminin veriliyor olmasıdır.

Serbest sanatçılar uluslar arası sergi faaliyetleri, aldıkları ödüller, üye oldukları kuruluşlar ile ülkemizin dokumacılık sanatını dünyaya duyurma ve tanıtma

misionunu üstlenmiş görünmektedir. Çağdaş tekstil sanatları konusunda üniversite düzeyinde eğitim, yeni okulların açılmasıyla artarak devam etmektedir. Süreklilik sağlandığı sürece, bu sanatın ülkemizdeki sürdürülebilirliği garanti altına alınmış olacaktır. Bu sanatın öncüleri tarafından yetiştirilen öğrenciler ve bundan sonra gelecek olan kuşaklar, bu sanatın ülkemizde parlak bir geleceğe sahip olduğunun göstergesidir.

Sanat galerilerinin tekstil sanatçılara öncelik tanınması bilincinin de yerleşmeye başladığı gözlenmektedir.

Kitap bazında yapılan yayınların henüz yeterli düzeyde olmaması, yabancı yayınların daha çoğunlukta bulunması göze çarpan olumsuz yönlerdir. Akademik olarak çalışan tekstil sanatçıların önemle üzerinde durduğu konu, çağdaş tekstil sanatıyla ilgili yabancı kaynakların Türkçe kaynaklardan daha fazla olmasıdır. Bu durumun değişmesi için, akademik eğitim veren kurumlarda konuyla ilgili araştırmalar yapılması, yapılan araştırmaların yayınlanması ve okuyucuyla buluşması gerektiği göze çarpmaktadır.

Ayrıca sanatçıların yaratıcı süreçlerini daha fazla desteklemeleri için, farklı ülkelerin tekstilleri ile karşılaşabilmeleri gerekmektedir. Bu amaçla yapılacak organizasyonlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yine çağdaş tekstil sanatının benimsetilmesi için uluslararası nitelikli sergilerin, bienallerin, trienallerin yapılması ve yapılanlara geniş çaplı katılımın gerçekleştirilmesi önemlidir. Bu kültürel iletişimler sonucunda, çağdaş Türk tekstil sanatı, evrenselliğe daha üst düzeyde ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

ARSLAN, S., “Özgün Dokuma Sanatında Öne çıkan Kadın Sanatçılar”, *Sakarya Üniversitesi Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi*, 5-7 Mart, II. Cilt, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Basımevi: Sakarya, 2009.

ATALAYER, G. “Anadolu’da Dokumacılık Kültürü ve Sanatsal Yaratıcılık” *Sanatta Anadolu Aydınlanması Bireysellik Ulusallık Evrensellik Ulusal Sanat Sempozyumu*, Ankara, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi: Ankara, 2005.

Ölmez ve Çotaoğlu

ÇOTAOĞLU, C. ve F. Ölmez, “Kadın Sanatçıların Perspektifinden Çağdaş Türk Dokuma Sanatının Bugünü ve Geleceği” (Sözlü Sunum), *Uluslararası Türk Halı ve Düz Dokumaları, Kilim Cicim Zili Sumak Sempozyumu*, 1-4 Kasım 2010 Alanya, Akdeniz Üniversitesi.

ÖZAY, S., *Dünden Bugüne Dokuma Resim Sanatı*, TC Kültür Bakanlığı: Ankara, 2001.

ÖZSEZGİN, K., *Zekai Ormancı*. Artdepo Sanat Galerisi Yayınları: İstanbul, 2007.

TANSUĞ, S., *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi: İstanbul, 1996.

UĞURLU, A., “Geleneksel Dokuma Sanatlarında Devamlılık Süreci ve Evrenselleşme Sorunu”, *2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara, 1999.

UĞURLU, A. “Türk Sanatı Kavramı Perspektifinde El Sanatları”, *V. Kültür Kongresi, Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği*, 17-21 Aralık Ankara, Cilt 13, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara, 2002.

Sözlü Görüşmeler

Aydın UĞURLU, Tekstil sanatçısı, İstanbul, 201.

Belkıs BALPINAR, Tekstil sanatçısı, Bodrum, 201.

Günay ATALAYER, Tekstil sanatçısı, İstanbul, 201.

Sedef ACAR, Tekstil sanatçısı, İzmir, 20.